

5. Булатевич Н. М. Синдром емоційного вигорання: роль індивідуальних та організаційних чинників. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 2005. Вип. 22-23. С. 47-50.
6. Дзюба К. Профілактика професійного вигорання. *Психолог*. 2013. № 8. С. 24-25.
7. Карчевська О. Вплив емоцій на фізичний стан здоров'я. *Психолог*. 2013. № 6. С. 12-13.
8. Мірошниченко О. Профілактика «синдрому» професійного вигорання у тих, хто працює в екстремальних умовах: начальніно-методичний посібник / О. Мірошниченко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. 155 с.

УДК 376-056.264-053.4:[373.2.091.33-027.22:796

Дубовик Г. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Науковий керівник – к.п.н, доц. **Зімакова Л.В.**

РОЗВИТОК УСНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМ ПОРУШЕННЯМ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

***Анотація.** Досліджено проблему розвитку усного мовлення серед дітей старшого дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення. Дидактичні ігри в ролі основного педагогічного інструменту досліджуються як метод поліпшення мовних навичок цієї особливої категорії дітей. Розглянуто основні аспекти розвитку мовлення в цьому контексті, а також запропоновано практичні рекомендації та методіку використання дидактичних ігор для покращення комунікативних навичок дітей з мовленнєвими відхиленнями. Дослідження базується на аналізі педагогічної літератури та власних емпіричних спостережень. Результати дослідження показують, що використання дидактичних ігор може бути ефективним засобом для покращення усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, сприяючи їхньому більш успішному інтегруванню в суспільство та підготовці до навчання в школі.*

***Ключові слова:** дошкільники, порушення мовлення, дидактичні ігри, заняття, розвиток.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти, увага зосереджується все більше на навчанні та вихованні дітей, які мають інтелектуальні порушення, а також на формуванні їх особистості, соціалізації та психофізичному розвитку, особливо в дошкільному віці. Важливо враховувати, що дошкільний вік є чутливим для розвитку комунікативних здібностей, який переважно формується під час творчих ігор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато дослідників, таких як А. Аксьонова, Л. Вавіна, С. Геращенко, М. Гнезділов, Г. Дульнєв, І. Дмитрієва, І. Єременко, Л. Занков, Н. Кравець, Є. Кузьмінська, Р. Лалаєва, О. Лурія, М. Певзнер, В. Петрова, Г. Піонтківська, І. Романенко, С. Рубінштейн, В. Синьов, Є. Соботович, Т. Ульянова, Ж. Шиф і інші, вивчали різні аспекти розвитку та корекції мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Вони наголошували на важливій ролі мовлення у психічному розвитку цієї категорії дітей, оскільки саме в процесі вивчення мови розвиваються та вдосконалюються мисленнєві процеси. У дітей з інтелектуальними порушеннями можуть бути несформованими різні етапи мовленнєвої діяльності, і це може призвести до порушень у виконанні мовленнєвої програми та контролю за мовленням, в оцінці відповідності отриманого результату задуму, а також його відповідності мотиву та меті комунікативної діяльності [3].

Метою нашої статті є дослідження розвитку усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засобом дидактичних ігор.

Виклад матеріалу. Актуальною проблемою є формування повноцінної мовленнєвої діяльності у дітей з мовленнєвими порушеннями за допомогою дидактичних ігор. Порушення мовлення мають негативний вплив на активність та поведінку дитини, впливають на розвиток всього її психічного життя, ускладнюють спілкування з іншими та заважають належному розвитку пізнавальних процесів і емоційно-вольової сфери. Порушення мовлення можуть викликати різноманітні проблеми у спілкуванні, включаючи відсутність мотивації до комунікації, нездатність орієнтуватися в комунікативних ситуаціях, розлади у поведінці та труднощі в установленні контактів, а також підвищену емоційну напругу. Це створює потребу у систематичному навчанні засобів спілкування та навичок їх практичного застосування.

Отже, для дітей дошкільного віку з серйозними порушеннями мовлення гра стає необхідною складовою для всебічного розвитку їх особистості та інтелекту. Гра є універсальною формою діяльності, під час якої відбуваються ключові позитивні зміни в психології та особистості дитини-дошкільника, вона визначає її відношення до оточуючих і підготовлює до переходу на наступний віковий етап та нові види діяльності [3].

Розглянемо характеристику організації дидактичних ігор. Дидактична гра одночасно є формою гри і методом організації взаємодії між дорослим і дитиною, і ця особливість визначає її унікальність. Дидактичні ігри створюються з метою та організації навчання на основі ігрових завдань [5]. Під час дидактичної гри дитина не тільки отримує інформацію, але також узагальнює та

закріплює знання, розвиває свої пізнавальні здібності, вивчає раціональні методи та способи розумової діяльності. Будь-яка дидактична гра має освітню мету, і головною її складовою є освітнє завдання, яке приховано в ігровій ситуації. Дитина дошкільного віку, граючи, власне навчається. Особливість дидактичних ігор полягає в раціональному поєднанні навчальних та ігрових елементів. Якщо навчальна мета переважає, гра може перетворитися на вправу. Навчання через дидактичну гру базується на бажанні дитини відтворити соціальну ситуацію та діяти відповідно до її правил, що відповідає її віковим особливостям. Старші діти поступово усвідомлюють пізнавальний аспект ігор, надаючи їм певний зміст [6].

Дотримання правил є необхідною умовою для вирішення навчальних завдань у дидактичних іграх. Дидактична гра завжди ґрунтується на тому, що правила виникають як внутрішній результат діяльності дитини, а не як зовнішня вимога дорослого. Відмінно від сюжетно-рольових ігор, де правила можуть бути неявними, у дидактичних іграх вони завжди свідомо використовуються.

Дотримання правил у дидактичних іграх сприяє колективній організації діяльності, де гравці узгоджують свої дії та контролюють дотримання правил один одним, а також передають свій ігровий досвід молодшим. Правила спрямовують гру, об'єднують навчальні та ігрові аспекти, визначають послідовність дій, збільшують інтерес до гри, дають можливість вихователю керувати нею непрямо, регулюють взаємодію дітей та формують міжособистісні відносини [1]. Без правил дидактична гра розвивалася би хаотично, і навчальні завдання було б важко вирішити.

Діти підпорядковуються правилам, які зазвичай обмежені одним-двома загальними аспектами. Старші діти виконують більш складні та загальні правила, а навіть вигадують їх самостійно. Це дозволяє досягти об'єднання навчальних і ігрових завдань у грі.

Для вирішення навчальних завдань у дидактичних іграх використовується дидактичний матеріал, а результатом гри є вирішення ігрових і навчальних завдань. Ефективність гри вимірюється результатами вирішення обох завдань [3].

Дидактичні ігри використовуються для навчання та виховання дітей у різному віці з метою оновлення, повторення, уточнення та закріплення їхніх знань та уявлень. Як метод навчання, дидактична гра поділяється на два види: справжня дидактична гра; гра-заняття (гра-вправа) [7].

У дидактичних іграх, як формі навчання, поєднуються освітні (пізнавальні) та розважальні (ігрові) аспекти. З цієї причини вихователь одночасно навчає дітей і приймає участь у їхній грі, дозволяючи дітям навчатися граючи.

У дидактичній грі основним стимулом для виконання навчального завдання є не пряма вказівка вихователя або бажання дітей навчитися чому-небудь, а природне бажання грати, досягати ігрової мети та перемагати. Саме ця ігрова мотивація спонукає дошкільників до активності розумового плану, вимагаючи від них уваги до деталей, уважності, швидкості реакції та інших навичок, які відповідають умовам та правилам гри [3].

Дидактична гра, як самостійна форма ігрової діяльності, можлива лише за умови наявності навчальних завдань, які можуть бути сприйняті дітьми, наявності інтересу до гри та засвоєння правил та ігрових дій, що, у свою чергу, залежать від рівня ігрового досвіду. Такі передумови стають основою для використання набутих дітьми знань про об'єкти та явища навколишнього світу [4].

Ігри з дидактичними іграшками, природними матеріалами, картинками сприяють розвитку естетичних смаків, оскільки, навчаючись розрізняти кольори і форми, дитина починає оцінювати їх. Цікаві дидактичні ігри викликають позитивні емоції та поліпшують самопочуття. Вони також сприяють зміцненню м'язів рук, що є важливим для підготовки до письма та інших образотворчих видів діяльності тощо.

У процесі освіти та виховання у дошкільних навчальних закладах, вчені, такі як І. Гладченко, Є. Кузьмінська, Г. Піонтківська, О. Чеботарьова та інші, рекомендують активно використовувати дидактичні ігри як ефективний інструмент для закріплення та уточнення знань дітей про навколишнє середовище. Ці вчені розглядають дидактичні ігри як важливий компонент, спрямований на розвиток у дитини інтересу до знань та формування різноманітних пізнавальних навичок і вмінь – включаючи сенсорні, інтелектуальні, та мнемічні навички [4, 5, 6].

Зокрема, для активізації словника дітей дошкільного віку, особливо тих, у яких є інтелектуальні порушення, Є. Кузьмінська рекомендує використовувати різні види дидактичних ігор, які включають іграшки, картинки, предмети, а також словесні завдання. Наприклад, деякі з таких ігор включають «Чарівний мішечок», «Що це?», «Що змінилося?», «Додай слово», «Що подарували Наталці?», «Погодуємо ляльку», «Одягнемо ляльку на прогулянку», «Обладнаємо кімнату для ляльки» і багато інших. Ці ігри сприяють узагальненню слів, вживанню узагальнюючих слів, класифікації предметів, використанню антонімів і синонімів, а також вивченню назв кольорів та їх відтінків [1]. Такий підхід до навчання дітей сприяє активному засвоєнню матеріалу та розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Корекційні дидактичні ігри використовуються для різних цілей: розвитку фізіологічного та мовленнєвого дихання, корекції

фонематичних процесів, розвитку загальної та дрібної моторики пальців рук, артикуляційних органів, закріплення правильної вимови та розрізнення фонем, введення їх у зв'язне мовлення, накопичення словникового запасу, формування граматичних навичок, розвитку зв'язного мовлення, пропедевтики у формуванні навичок читання і письма, а також розвитку психічних процесів.

Висновки. Отже, дидактична гра володіє сталою структурою, відмінною від інших видів ігрової діяльності. Її основними складовими елементами, які одночасно надають форму навчання та гри, є дидактичні завдання, правила, ігрові дії та результат. Для вихователя результатом гри є оцінка рівня засвоєння дітьми знань, визначення успіху дошкільників у мовленнєвій діяльності та налагодження гармонійних взаємин.

Таким чином, для дітей із мовленнєвими порушеннями ігрова діяльність має особливе значення, як необхідна умова для виправлення вже наявних симптомів мовленнєвого недорозвитку та профілактики виникнення нових проявів. Корекційна дидактична гра спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, підвищення пізнавального інтересу та комунікативних навичок. Вона підвищує ефективність сприймання навчального матеріалу, розширює мовленнєву діяльність, надає їй інтерес і коригує мовлення дитини.

Список використаних джерел

1. Васильєва М. П. Розвиток зв'язного мовлення в учнів молодшого шкільного віку з порушеннями інтелекту засобом дидактичних ігор. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеню магістра. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2020. 83 с.
2. Гладченко І. В. Педагогічні принципи організації ігрової діяльності в дошкільному закладі для розумово відсталих дітей. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2011. № 14 (3). С. 32-37.
3. Горбань С. Особливості застосування наочності в процесі формування зв'язного мовлення дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи 2019 р.* 59-62 с.
4. Заньковець А. Дидактичні ігри як метод розвитку словника в дітей дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи:* зб. наукових праць. / за заг. ред.: О.А. Сорочинської, О.С. Олійник. Житомир: ФОП Левковець, 2023. 243 с. С. 43-46.
5. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. навч.-метод. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. 384 с.
6. Ковшар О. В. Розвиток усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями засобом дидактичних ігор : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 113 с.
7. Кузьмінська Є.О. Підготовка розумово відсталих дітей до опанування грамоти: канд. ... дис. зі спеціальності 13.00.03- корекційна педагогіка. К., 2015. 193 с.